

1. osa

Mai 1453, kriisieelne ajastu.

Võluri surm

Teinud mõtete kogumiseks pausi, lükkas Konstantinos XI enda eest eemale kuhila linna kaitseplaane, tõmbas purpurrüü tihedamalt ümber ja jäi ootama.

Tema ajataju oli väga täpne: rappumine algas selsamal hetkel, kui ta seda oodanud oli. See oli võimas ja kramplik värin, mis tundus tulevat kui sügavalt maa seest. Hõbedane kandelaaber kumises vibreerides ning võib-olla juba tuhat aastat suure palee tipus lebanud tolmutort langes alla ja hõljus küünlaleekidesse, kus selle kübemed väikeste sädemetena praginal särama löid.

Iga kolme tunni tagant – nii kaua kulus osmanitel selleks, et üks suurtükimeister Orbáni monstrumlik bombard uuesti täis laadida – räsivad 1200-naelased kivikuulid Konstantinoopoli müüre. Need olid maailma tugevaimad müürid. Sestpeale, kui Theodosios II need 5. sajandil ehitada lasi, oli neid pidevalt tugevdatud ja laiendatud ning need olid peamine põhjus, miks Bütsantsi troon oli niivõrd paljudele võimsatele vaenlastele vastu pidanud.

Kuid üüratud kivikuulid haukasid iga löögiga müüridest tükke välja, otsekui oleks mõni nähtamatu hiiglane sealt suutäisi võtnud. Keiser kujutas seda vaatepilti ette: plahvatuse praht pole veel jõudnud maha langeda, kui loendamatu arv sõjamehi ja kodanikke juba müüril haigutavasse värskesse haava tormab nagu parv vapraid sipelgaid tolmu täis taeva all. Nad täitsid purustatud koha kõigega, mis kätte juhtus: linna muudest hoonetest pärit juppidena, mulda täis linaste kottidega, kallite Araabia vaipadega ... Ta kujutas ette isegi seda, kuidas see tolmupilv loojuva päikese

kiirtest läbi imbununa Konstantinoopoli poole hõljub kui kuldne surilina.

Nende viie nädala jooksul, kui linn oli piiramisrõngas, rappusid müürid seitse korda päevas niisama korrapäraselt kui mõne jumitu kella löögid. See oli teise maailma aeg ja rütm, see oli paganate aeg. Võrreldes nende värinatega, tundus nurgas seisva kahepealise kotkaga vaskse kella helin jõuetu ja hädine.

Vappumine vaibus. Mõne aja pärast ja mõningase jõupingutusega koondas keiser Konstantinos mõtted taas tegelikku-sele enda ees. Ta viipas valvurile, et on valmis ootaja vastu võtma, kes see ka ukse taga ei olnud.

Sisse astus Phrantzes, üks keisri lähedasemaid usaldusmehi, kellele järgnes üks sihvakas habras kogu.

„See on Helena.“ Phrantzes astus naise eest ära.

Keiser vaatas naist. Konstantinoopoli ülikunaised eelistasid üldiselt keerukate dekoratiivementidega ehitud rõivaid, lihtrahvas kandis aga ilmetuid vormituid pahkluudeni langevaid valgeid rüüsid. See Helena paistis aga olevat nii üht kui ka teist. Kuldniiidiga tikitud tuunika asemel oli tal üll lihtrahva seast pärit naise valge kleit, kuid selle peale oli ta heitnud luksusliku keebi. Purpurse ja punase asemel, mida tohtisid kanda vaid ülikud, oli see keep värvitud kollaseks. Naise nägu oli kütkestav ja tundeline ning meenutas lille, mis pigem kõduneks lummuses, kui kuhtuks üksilduses.

Prostituut, ilmselt teenib üsna hästi.

Naine hoidis silmad maas ja ta keha värises, kuid keiser märkas, et ta palavikuliselt helendavatest silmadest õhkus tema klassi kohta haruldast erutust ja indu.

„Sa tunned võlukumsti?“ küsis keiser.

Ta tahtis selle audientsiga võimalikult kiiresti ühele poole saada. Phrantzes oli tavaliselt hoolikas ja põhjalik. Umbes kaheksast tuhandest sõjamehest, kes parajasti Konstantinoopolit kaitsesid, olid vaid vähesed regulaararmeest ning umbes kaks tuhat olid

Genova palgasõdurid. Phrantzes oli ülejäänud vähehaaval linlaste seast värvanud. Ehkki keiser tema viimasest ideest eriti huvitatud ei olnud, nõudis võimeka ministri staatus seda, et talle vähemalt võimalus antaks.

„Jah, ma suudan sultani tappa.“ Helena vaikne hääl värises kui siidiniidid pehmes tuules.

Viie päeva eest oli Helena seisnud palee ees ja nõudnud, et teda lastaks keisri jutule. Kui vahid teda minema püüdsid ajada, näitas ta neile väikest pakikest, mis valvureid jahmatas. Nad polnud kindlad, mida naine neile näitab, kuid nad teadsid, et see oli miski, mida tal poleks tohtinud olla. Selle asemel et teda keisri juurde viia, võeti ta kinni ja kuulati üle, kuidas ta selle eseme hankinud oli. Tema ülestunnistus sai kinnitust ning seejärel viidi ta Phrantzese ette.

Phrantzes võttis nüüd selle väikese kompsu välja, harutas linase riide lahti ning asetas selle sisu keisri lauale.

Keisri pilk oli niisama jahmunud kui sõdureil viie päeva eest. Ent erinevalt neist teadis tema otsekohe, mida ta näeb.

Enam kui üheksasaja aasta eest, Justinianus I valitsusajal, olid meisterkäsitöölised verminud puhtast kullast kaks karikat, mis olid tikitud täis kalliskive ning kumasid nii kaunilt, et haarasid su hinge endasse. Need kaks karikat olid täpselt ühesugused, kui välja arvata kalliskivide paigutus ja kuju. Üks neist kahest oli kahe järjestikuse Bütsantsi keisri valduses ning teine lukustati 537. aastal meie aja järgi, mil see suur kirik taas üles ehitati, ühes muude aaretega salakambrisse Hagia Sophia vundamendis.

Selle karika kuma, millega keiser oli tuttav, oli ajaga tuhmunud, kuid too, mis seisis tema ees, oli niisama särav, nagu oleks see alles eile vermitud.

Esialgu polnud keegi Helena tunnistust uskunud. Kõik arvasid, et ta oli selle ehk mõnelt oma rikkalt kliendilt varastanud. Ehkki Hagia Sophia alune salakamber oli paljudele teada, teadsid vaid vähesed selle täpset asukohta. Lisaks peitus see salakamber

vundamendi sügavustes hiiglaslike kivimürakate vahel ning sinna ei viinud ainsatki ust ega tunnelit. Sellesse kambrisse sisenemine oli tohutu suur ettevõtmine.

Nelja päeva eest oli aga keiser käskinud Konstantinoopoli võimaliku langemise puhuks linna kallihinnalised esemed kokku koguda – see oli meeleheitlik samm, kuna ta mõistis väga hästi, et türklased on kõik nii maitsti kui ka meritsi linna toovad teed läbi lõiganud ning tal pole nende aaretega kuhugi põgeneda.

Kolmkümmend töölüst töötasid kolm ööd ja päeva hetkegi puhkamata, et pääseda salakambrisse, mille seinad olid kividest, mis olid niisama vägevad kui Cheopsi püramiidi omad. Kambri keskel seisis tohutu kivisarkofaag, mis oli suletud kaheteistkümne jämeda risti-rästi tõmmatud raudrõngaga. Suurem jagu järgmisest päevast kulus nende raudrõngaste läbi saagimiseks ning viis töölüst tõstsid paljude valvurite pilgu all viimaks sarkofaagilt kaane maha.

Pealtvaatajaid ei jahmatanud mitte peaaegu tuhat aastat varjul olnud aarded ja pühad esemed, vaid nende peale asetatud alles värske viinamarjakobar.

Helena oli väitnud, et oli viie päeva eest jätnud sarkofaagi viinamarjakobara, ning nii nagu ta oli kuulutanud, olid pooled viinamarjad söödud ja varre küljes oli alles vaid seitse.

Töölised võrdlesid leitud aardeid nimekirjaga kivisarkofaagi siseseinalt. Kõik peale karika oli alles. Kui Helena käest poleks juba karikat ja tema tunnistust kätte saadud, oleks kõik kohalviibijad hukatud isegi siis, kui nad oleksid kõik viimseni vandunud, et salakamber ja sarkofaag paistsid olevat puutumata.

„Kuidas sa selle kätte said?“ küsis keiser.

Helena keha vappus veelgi tugevamini. Turvatunnet tema võlujõud talle nähtavasti ei andnud. Ta silmitses keisrit hirmunud silmil ning pigistas vastuseks: „Need kohad ... ma näen neid ... ma näen neid, justkui ... nad oleks ...“ Ta otsis kobamisi õiget sõna. „... lahti ...“

„Kas sa saad mulle näidata? Võta midagi kinnisest anumast välja.“

Helena raputas pead. Hirm oli ta kidakeelseks teinud. Ta otsis pilguga Phrantzeselt abi.

Phrantzes avas suu. „Ta ütleb, et saab oma võlukunsti teha üksnes ühes kindlas kohas. Ta ei saa seda kohta aga avaldada ja keegi ei tohi talle sinna järgneda. Muidu kaotab see võlujõud igaveseks oma väe.“

Helena noogutas innukalt.

„Euroopas oleks sind juba tuleriidale saadetud,“ sõnas keiser.

Helena vajus põrandale ja tõmbus kõssi. Tema väike kogu nägi välja nagu laps.

„Kas sa oskad tappa?“ uuris keiser.

Kuid Helena vaid värises. Kui Phrantzes oli talle mitu korda peale käinud, noogutas naine viimaks.

„Hüva,“ ütles keiser Phrantzesele. „Pane ta proovile.“

#

Phrantzes juhatas Helena pikast trepist alla. Braadesse kinnitatud tõrvikud heitsid teele ähmaseid valgussõõre. Iga tõrviku all seisis kaks relvastatud sõjameest, kelle turvistelt peegeldusid valgusest seintele elavad veiklevad mustrid.

Lõpuks jõudsid nad pimedasse keldrisse. Helena tõmbas keebi tihedamalt ümber. Siin hoidis palee jääd, mida suvisel ajal kasutada.

Praegu keldris jääd polnud. Nurgas kükitas tõrviku all üks vang, riietuse järgi otsustades Anatooliast pärit kõrgem sõjaväelane. Tema raevukad silmad, mis meenutasid hundi omi, jõllitasid raudtrellide tagant Phrantzest ja Helenat.

„Näed teda?“ küsis Phrantzes.

Helena noogutas.

Phrantzes ulatas naisele lambanahkse koti. „Sa võid minna. Tule enne koidikut tema peaga tagasi.“

Helena võttis kotist kõvera mõõga, mis välgatas tõrviku valgel kui kuusirp. Ta ulatas selle Phrantzesele tagasi. „Mul ei ole seda vaja.“

Siis astus Helena trepist hääletult üles. Sammudes läbi valgus-sõõride, mida tõrvikud pimedusse heitsid, paistis ta kuju muutvat – vahepeal paistis ta olevat naine, vahepeal kass –, kuni ta kogu viimaks silmist kadus.

Phrantzes pöördus ühe ohvitseri poole: „Tugevda siin valvet.“ Ta osutas vangile. „Ärge teda hetkekski silmist laske.“

Kui ohvitser oli lahkunud, viipas Phrantzes käega ning pimedusest ilmus välja musta mungarüüsse rõivastunud mees.

„Ära liiga lähedale mine,“ sõnas Phrantzes. „Sellest pole midagi, kui sa ta silmist kaotad, kuid tema ei tohi sind mingil juhul näha.“

Munk noogutas ning läks trepist üles niisama hääletult kui Helena.

#

Tol ööl ei maganud Konstantinos XI sugugi paremini kui ühelgi teisel ööl Konstantinoopoli piiramise algusest peale: raskete bombardide raputused äratasid ta üles iga kord, kui ta just oli hakanud unne suikuma. Enne koitu siirdus ta kabinetti, kus Phrantzes teda juba ootas.

Konstantinos oli nõia juba unustanud. Erinevalt oma isast Manuel II-st ja vanemast vennast Ioannis VIII-st oli Konstantinos praktiline ja mõistis, et need, kes kogu hingest imesid usuvad, leivad oma lõpu üldiselt ülemäära ruttu.

Phrantzes viipas ükselt ning Helena astus hääletult sisse. Ta nägi välja niisama hirmunud kui viimati ja ta käsi värises lambanahkset kotti üles tõstes.

Kotti nähes sai Konstantinos otsekohe aru, et on asjata aega raisanud. Kott oli lapik ning sealt ei immitsenud verd. Ilmselgelt polnud selle sees vangi pead.

Kuid Phrantzese näoilme ei väljendanud pettumust. Ta paistis olevat hoopis häiritud ja segaduses, otsekui kõnniks unes ringi.

„Ta ei saanud seda kätte, mida me tahtsime, ega?“ küsis keiser.

Phrantzes võttis Helenalt koti, asetaski keisri kirjutuslauale ning avas selle. Ta vahtis keisrit nõnda, nagu näeks kummitust. „Ta peaaegu sai.“

Keiser vaatas koti sisse. Selle põhjas paistis olevat midagi hallikat ja pehmet, mis meenutas vana lamba neerurasva. Phrantzes tõi kandelaabri lähemale.

„See on tolle anatoollase aju.“

„Ta lõikas mehe kolba lahti?“ Konstantinos heitis pilgu Helenale. Too värises oma keebis nagu hirmunud hiir.

„Ei, vangi surnukeha paistis olevat terve. Mul pidas kaks-kümmend meest tema üle vahti, viis meest vahikorra peale, igäüks jälgis teda eri nurga alt. Keldriukse vahid olid samuti iseäranis valvsad, isegi sääsk poleks sinna ruumi sisse pääsenud.“ Phrantzes tegi pausi, otsekui oleks tema enda mälestused teda jahmatanud.

Keiser noogutas talle, et ta jätkaks.

„Kaks tundi pärast seda, kui naine oli lahkunud, hakkas vang ühtäkki tõmblema ning langes surnult maha. Vaatepilti jälgisid ka üks kogenud kreeklasest arst ja paljudest lahingutest osa võtnud sõjamehed – ning ükski ei suutnud meenutada kedagi, kes oleks sedamoodi surnud. Tund aega hiljem tuli naine tagasi ja näitas neile seda kotti. Kreeklasest arst lõikas siis laiba kolba lõhki. See oli tühi.“

Konstantinos vaatles kotis olevat aju. See oli terve, ilma ühegi kriimuta. Habras elund oli kõrvaldatud väga hoolikalt. Konstantinos pööras pilgu Helena sõrmedele, mis pigistasid keebihõlmu. Ta kujutas ette, kuidas need saledad sõrmed välja sirutuvad ning korjavad üles rohu sisse peitunud seene, nopivad oksatipust värske õie ...

Keiser tõstis pilgu seinale, otsekui vaatleks midagi silmapiiri kohale tõusmas. Palee värises hiiglaslike bombardide järjekordse tümitamise käes, kuid esimest korda ei tundnud keiser seda vappumist.

Kui imed on olemas, siis on praegu just õige aeg neil endast märku anda.

Konstantinoopol oli räbalas olukorras, kuid kogu lootus polnud veel kadunud. Pärast viit nädalat veriseid lahinguid oli ka vaenlane ränki kaotusi kandnud. Mõnes paigas olid türklaste laipade hunnikud niisama kõrged kui müürid ja ründajad olid niisama kurnatud kui kaitsjad. Mõne päeva eest oli Genova vapper laevastik murdunud läbi Bosporuse blokaadi, seilanud Kuldsarve lahte ning toonud endaga väärtuslikku varustust ja abikäsi. Kõik uskusid, et nad olid ülejäänud ristiusumaailma läkitatud eelvägi, millele tuleb järege.

Osmanite laagrites oli võitlusvaim madal. Enamik väepealikuid tahtis salamisi Bütsantsi trooni pakutud vahele tingimused vastu võtta ja taanduda. Osmanid polnud taandunud vaid üheainsa mehe tõttu.

Ta valdas vabalt ladina keelt, oli kodus kunsti ja teaduse vallas, tundis sõjakunsti peensusi. Ta polnud troonile tõusmise nimel kõhelnud omaenda vanda vanni uputamast. Näitamaks, et naiste võlude küttesse ta ei lange, oli ta oma vägede ees lasknud ühel kaunil orjataril pea maha raiuda ... Sultan Mehmed II oli telg, mille ümber pöörlesid osmanite sõjamasina rattad. Kui tema puruneks, laguneks masin koost.

Võib-olla oli ime endast tõesti märku andnud.

„Miks sa seda teha tahad?“ küsis keiser. Ta vaatas endiselt ainiti seina.

„Ma tahan, et mind mäletataks.“ Helena oli seda küsimust oodanud.

Konstantinos noogutas. Seda naist raha ja aarded ei paelunud, teda ei pidanud ükski salakamber ega lukk. Au oli see, mida üks prostituut tahtis.

„Kas sa oled ristisõdijate järeltulija?“

„Jah, mu esivanemad võtsid ristisõjast osa.“ Naine vakatas hetkeks ning lisas siis ettevaatlikult: „Aga mitte neljandast.“*

Keiser tõstis käe Helena pealaele ning naine põlvitas.

„Mine, mu laps. Kui sa Mehmed II tapad, saab sinust Konstantinoopoli päästja ning sind mäletatakse igavesti kui pühakut. Püha linna püha naine.“

#

Eha ajal juhatas Phrantzes Helena müürile püha Romanuse värava lähedal.

Müüri ääres oli liiv surijate verest mustaks tõmbunud, laipu vedeles kõikjal, otsekui oleksid need taevast alla sadanud. Pisut kaugemal hõljus lahinguvälja kohal hiigelsuurtükkide sobimatult kerge ja graatsiline valge suits. Veelgi kaugemal ulatusid osmanite laagrid tinahalli taeva all nii kaugele, kui silm seletas, ning lahingulipud laperdasid niiskes meretuules tihedalt nagu mets.

Teisel pool katsid osmanite sõjalaevad Bosporust kui mustad raudnaelad, millega sinine pind on mere külge kinni löödud. Helena sulges silmad. *See on minu lahinguväli. See on minu sõda.*

Ta mõtteisse ilmusid lapsepõlves kuulnud legendid, isalt kuulnud lood esivanematest. Euroopas, teisel pool Bosporust, oli Provence'is üks külake. Ühel päeval laskus küla peale pilv ning sellest pilvest astus välja terve lastevägi, punased ristid turvistel ergamas ning ingel nende eesotsas. Helena esivanem, üks külamees, võttis nende kutse vastu ja seilas üle Vahemere pühale maale Jumala nimel võitlema. Teda ülendati kiiresti ning temast sai templirüütel.

* Neljanda ristisõja ajal rüüstasid ristisõdalased 1204. aastal Konstantinoopoli. Siin ja edaspidi tõlkija märkused.

Pärastpoole tuli ta Konstantinoopolisse ja kohtus ühe kauni naisega, kes oli pühasõdalane. Nad armusid ning löid hiilgava pere ...

Hiljem, juba vanemana, oli ta teada saanud, kuidas asjad tegelikult olid olnud. Loo kondikava vastas tõele. Tema esivanem oli tõepoolest laste ristosõjas kaasa löönud. See juhtus üsna pea pärast seda, kui katk oli külasid laastanud, ning ta oli kampa löönud seepärast, et lootis kõhtu täis saada. Kui mees laevalt maha astus, avastas ta end Egiptusest, kus ta ühes veel enam kui kümne tuhande lapsega orjaks müüdi. Pärast mitmeaastast orjapõlve ta põgenes ja jõudis ringi hulkudes lõpuks Konstantinoopolisse, kus ta tõepoolest kohtus pühast rüütlist naissõdalasega. Naise saatus polnud aga kuigivõrd parem mehe omast. Bütsantsi riik oli lootnud, et ristiusumaaailm saadab uskmatute vastu võitlemiseks neile oma parimad jõud, kuid selle asemel jõudis kohale vägi hapraid naise, kes olid pealegi puruvaesed. Bütsantsi troon keeldus neid „pühasõdalasi“ varustamast ning naisrüütlast said prostituudid.

Enam kui neljasaja aasta vältel oli Helena „hiilgav“ pere napilt suutnud end ära toita. Tema isa ajal oli pere vaesus muutunud iseäranis painavaks. Näljane Helena hakkas pidama ametit, mida oli pidanud tema enda kuulus esiema, ning kui isa sellest teada sai, oli ta Helenale peksa andnud ja öelnud, et tapab ta ära, kui veel kord sellist asja näeb ... kui Helena just ei too oma kliente koju, et isa saaks paremas hinnas kokku leppida ja „tema jaoks“ raha enda käes hoida.

Helena lahkus kodunt ning hakkas elama ja töötama omaette. Ta oli käinud ära Jeruusalemmas ja Trapezundis ning külastanud isegi Veneetsiat. Ta ei näinud enam nälga ning kandis kauneid riideid. Ta teadis aga, et ta ei erinenud mitte millegi poolest teeäärseis poris kasvavast rohuliblest, mis ei paistnud porist silma, kui rändurid selle otsas trampisid.

Ning siis juhtus temaga ime.

Helena ei pidanud oma eeskujuks Jeanne d'Archi, üht teist naist, keda tabas jumalik ilmutus. Mida oli Jumal Orléansi neitsile andnud? Ainult mõõga. Helenale oli Jumal aga andnud midagi, mis pidi tegema tast pühima naise Maarja kõrval.

„Näe, see seal on Vallutaja, *el-Fātiḥ*’i laager.“ Phrantzes osutas paigale, mis jäi otse püha Romanuse värava vastu.

Helena vaatas sinna poole ja noogutas.

Phrantzes ulatas talle teise lambanahkse koti. „Siin sees on tema kolm portreed eri nurga alt ja eri moodi riides. Ma panin sulle ka noa kaasa – seda läheb sul vaja. Meil on vaja tervet tema pead, mitte üksnesaju. Kõige parem oleks, kui sa ootaksid ööd. Päeval ta oma telgis ei viibi.“

Helena võttis koti vastu. „Kas mu hoiatus on meeles?“

„Muidugi.“

Ärge järgnege mulle. Ärge astuge sisse sinna, kuhu mina minema pean. Muidu maagia enam ei tööta. Mitte kunagi.

Spioon, kes talle viimati mungaks maskeerituna järgnenud oli, rääkis Phrantzesele, et Helena oli olnud väga ettevaatlik ning teinud korduvalt mitmeid käänakuid ja tuldud teed tagasi läinud, kuni jõudis Blachernae kvartalsisse, linnaossa, kus türklaste suurtükitali oli tihedaim.

Spioon oli pealt vaadanud, kuidas Helena siseneb kunagi mošee juurde kuulunud minareti varemetesse. Kui Konstantinos oli käskinud linna mošeed lammutada, oli see torn jäetud püsti, kuna viimase katku ajal olid mõned haigestunud mehed sinna sisse jooksnud ja surnud ning keegi ei tahtnud neile liiga lähedale minna. Piiramise käigus oli üks eksinud suurtükikuul minareti ülemise poole purustanud.

Et Phrantzes oli talle sõnad peale lugenud, ei astunud spioon minaretti sisse. Küll aga usutles ta kaht sõdurit, kes olid kunagi minaretis sees käinud, enne kui see tolle eksinud kahurikuuliga pihta sai. Nad rääkisid spioonile, et olid mõelnud rajatise tipus

vahiposti sisse seada, kuid loobusid sellest mõttest, kui adusid, et see pole piisavalt kõrge. Ka rääkisid nad spioonile, et seal sees pole midagi peale mõne surnukeha, mis olid nii kõdunenud, et neist olid alles sisuliselt ainult luukered.

Sedapuhku ei saatnud Phrantzes kedagi Helenat jälitama. Ta vaatas pealt, kuidas naine müüriharjal tunglevate sõdurite vahelt läbi astus. Sõdurite porist ja verest korbaga kaetud turviste taustal torkas tema ere keep silma. Kurnatud sõdurid aga ei teinud teda märkamagi. Helena laskus müürit alla ning siirdus Blachernae kvartali poole, ilma et oleks silmanähtavalt püüdnud võimalikke jälitajaid kannult raputada.

Saabus öö.

#

Konstantinos XI silmitses põrandal kuivavat veeloiku, mis oli kui tema kaduva lootuse metafoor.

Loik oli sinna jäänud tosinast spioonist. Möödunud esmaspäeval olid nad osmani vägede mundritesse ja turbanitesse rõivas-tununa pugunud tillukesel purjekal läbi blokaadi, et minna vastu võtma Euroopa laevastikku, kes pidi tulema Konstantinoopoli piiramisrõngast lõhkuma. Selle asemel nägid nad aga tühja Egeuse merd, kus polnud räägitud laevastikust varjugi. Pettunud spioonid olid oma kohuse täitnud, pugesid läbi blokaadi tagasi ja läksid keisrile kohutavaid uudiseid viima.

Konstantinos mõistis viimaks, et lubatud Euroopa abi pidi unistuseks jäämigi. Pärast seda, kui püha linn oli nii mitu sajandit muhameedlaste rünnakutele vastu pannud, otsustasid ristiusu-maailma kuningad kalgilt Konstantinoopoli uskmata teele jätta.

Tema kõrvu kostsid ärevad hädahüüded. Valvur tuli ja teatas, et alanud oli kuuvarjutus. See oli kohutav enne. Oli ennustatud, et kuni kuu paistab, Konstantinoopol ei lange.

Kitsast aknapilust nägi Konstantinos, kuidas kuu varju vaob, otsekui vajunuks ta taevasesse hauda. Ta teadis, ilma et oleks täpselt teadnud, kuidas just, et Helena ei tule tagasi ning tema ei näe eales oma vaenlase pead.

Möödus päev. Möödus öö. Helenast polnud midagi kuulda.

#

Phrantzes peatus meestega Blachernae kvartali minareti ees ning nad jalastusid.

Kõik olid jahmunud.

Äsja tõusnud kuu külmas valges valguses paistis minarett olevat terve. Selle terav tipp tungis tähistaeva poole.

Spioon vandus, et kui tema viimati seal oli, siis minaretil ülemist osa polnud. Paljud teised ohvitserid ja sõdurid, kes olid piirkonnaga tuttavad, kinnitasid sedasama.

Phrantzes aga jõllitas spiooni külmas raevus. Mees valetas kindla peale, kuitahes paljud tunnistajad ka vastupidist ei väitnud. Terve minarett oli selle raudne tõend. Phrantzesel polnud aga mahti karistust määrama hakata. Nüüd, kus linn peagi langema pidi, ei olnud kellelgi Vallutaja käest pääsu. Üks kaugemas servas seisev sõdur otsustas Phrantzese nägu nähes suu pidada. Ta teadis, et minareti puuduv ülaosa ei olnud purunenud suurtükikuuli tabamusest. Ühel hommikul kahe nädala eest oli ta avastanud, et minareti ülaosa on puudu, ilma et eelmisel ööl oleks mingit suurtükituldu olnud, ning tal oli meeles, et minareti ümber polnud maas mingeid rususid. Kaks sõdurit, kellega ta tol hommikul oli koos olnud, olid lahingus hukka saanud, ning ta ei tahtnud midagi öelda, kuna teda poleks niikuinii usutud.

Phrantzes sisenes meestega minaretti, kus nad nägid katku surnute laipu, mille hulkuvad koerad olid varemetes laiali vedanud, kuid elavatest inimestest polnud märkigi.

Nad tõusid trepist üles ja jõudsid teisele korrusele, kus võbeleva tõrvikuvalguse käes nägid nad Helenat kerra tõmbunult akna all. Ta paistis magavat, kuid tema pooleldi avatud silmist peegeldus tõrvikute valgus. Ta riided olid katki ja räpased, ta juuksed olid sassis ning üle ta näo jooksid mõned verised kriimustused, mille ta võis olla ise teinud.

Phrantzes vaatas ringi. Siin oli minareti tipp, koonusjas tühi ruum. Ta pani tähele, et kõikjal on paks tolmukord, kuid tolmus polnud eriti jälgi, otsekui oleks Helena saabunud siia alles äsja nagu nemadki.

Helena ärkas ning tõusis kätega seintelt tuge otsides püsti. Aknast paistvas kuuvalguses nägid sassis juuksed ta näo ümber välja kui hõbedane halo. Ta vahtis pärani silmi ringi ja suutis vaid suure pingutusega tõelisusse naasta. Siis sulges ta aga taas silmad, otsekui püüdes unenägu edasi vaadata.

„Mida sa teed siin?“ käratas Phrantzes talle.

„Ma ... ma ei pääse *sinna*.“

„Kuhu?“

Silmad ikka veel vidukil, et mälestust nautida, otsekui laps, kes hoiab käes lemmiklelu, millest ta loobuda ei taha, vastas Helena: „*Seal* on nii palju ruumi, nii mugav ...“ Ta avas silmad ning vaatas hirmunult ümberringi. „Aga siin on nagu kirstus, ja pole vahet, kas ma olen minaretis või väljas. Ma pean *sinna* saama!“

„Aga su ülesanne?“

„Oodake!“ Helena lõi risti ette. „Oodake!“

Phrantzes osutas aknast välja. „Ootamiseks on juba hilja.“

Nende peale valgus müralaine. Hoolikalt kuulates võis eristada kaht heliallikat.

Üks neist tuli linnast väljast. Mehmed II oli otsustanud järgmisel päeval Konstantinoopolile lõpliku rünnaku teha. Tol hetkel ratsutas noor sultan läbi osmanite laagrite ning lubas sõjameestele, et endale tahab ta üksnes Konstantinoopolit, kuid Konstantinoopoli

aarded ja naised jätab ta sõduritele, ning kui linn on alistatud, on vägedel kolm päeva, et rüüstata kõike, mida nende hing ihaldab. Kõik sõdurid juubeldasid sultani lubaduse peale ning trompetihelid ja trummipõrin ainult võimendasid nende rõõmuhõiskeit. See lustlik kõmin, mida ilmestasid laagrite ees põlevatest lõketest tõusvad suitsu- ja sädemepilved, voogas üle Konstantinoopoli nagu rusuv surmalaine.

Konstantinooplist kostev heli aga oli kaeblik ja summutatud. Kõik kodanikud olid rongkäigus läbi linna liikunud ja kogunenud Hagia Sophia ette, et viimasest missast osa võtta. See oli vaatepilt, mida ristiusu ajaloos polnud kunagi varem nähtud ega nähta enam iialgi: pühalikke kirikulaule lauldes ja vabisevate küünlaleekide valguses olid Bütsantsi keiser, Konstantinoopoli patriarh, ida õigeusklikud ja Itaalia katoliiklased, täies turvises sõdurid, Veneetsia ja Genova kaupmehed ja meresõitjad ning suur hulk tavakodanikke kõik ühtviisi Jumala palge ette kogunenud, et valmistuda oma elu viimseks lahinguks.

Phrantzes teadis, et tema plaan on läbi kukkunud. Võib-olla polnud Helena midagi enam kui osav petis ja tal polnud mingeid võluvõimeid – see oli variant, mis oli talle kaugelt kõige meelepärasem. Oli aga teinegi ja palju ohtlikum võimalus: et naisel olidki võluvõimed ning et ta oli juba Mehmed II juures ära käinud ja saanud tollelt uue ülesande.

Mida oligi lõppeks kokkuvarisemise äärel vankuval Bütsantsi impeeriumil talle pakkuda? Keisri lubadust ta pühakuks kuulutada ei olnud tõenäoliselt võimalik täita – ei Konstantinoopol ega Rooma oleks nõida ja hoora pühakuks kuulutanud. Nii oligi ta tõenäoliselt naasnud kahe uue sihtmärgiga: Konstantinos XI ja tema ise.

Oli ju ungarlasest suurtükimeister Orbán hea näide. Ta oli oma hiigelsuurtükkide plaaniga esimeses järjekorras tulnud Konstantinos XI jutule, kuid keisril polnud raha talle palgagi maksmiseks, saati siis selliste monstrumlike masinate ehitamiseks. Siis oli ta läinud

Mehmed II juurde ning need igapäevased pommirünnakud tuletasid pidevalt tema reeturlikkust meelde.

Phrantzes heitis pilgu spioonile, kes otsekohe mõõga tupest tõmbas ja Helenale rindu torkas. Mõök läbistas naise keha ning jäi tema selja taga seinaprakku kinni. Spioon püüdis mõõka välja sikutada, kuid see ei liigahtanudki. Helena toetas käed mõõga käepidemele ning spioon lasi relvast lahti, kuna ei tahtnud tema käsi puudutada.

Phrantzes lahkus koos meestega.

Terve hukkamise vältel ei teinud Helena ainsatki häält. Vähehaaval vajus ta pea longu ning tema kiharaist moodustunud hõbedane halo vajus kuukiirte teelt ja hääbus pimedusse. Kuukiired valgustasid minareti pimedas sisemuses väikest lapikest põrandat, kus sihvaka musta siuna voolas veri.

Nii linnas kui ka linnamüüri taga jäi suure lahingu eel vaikseks. Ida-Rooma riik tervitas oma viimast koidikut maamunal, seal, kus kohtuvad Euroopa ja Aasia, maa ja meri.

Naisvõlur suri minareti ülakorrusel seina külge naelutatuna. Ta oli vast ainuke tõeline võlur kogu inimkonna ajaloos. Paraku oli aga põgus maagiaajastu kümme tundi varem samuti läbi saanud.

Maagiaajastu algas 3. mai pärastlõunal 1453. aastal, mil kõrg-dimensiooniline fragment esimest korda Maaga kokku puutus. See lõppes 28. mai õhtul kell üheksa 1453. aastal, mil see fragment Maa täielikult selja taha jättis. Kahekümne viie päeva ja viie tunni pärast naasis maailm oma tavapärasele orbiidile.

29. mai õhtul langes Konstantinoopol.

Kui tolle päeva tapatalgud oma vältimatule lõpule lähenesid, karjus osmanite hordiga silmitsi seisev Konstantinos XI täiest kõrist: „Linn on langenud ja mina olen veel elus!“ Seejärel kiskus ta endal keiserliku rüü seljast ning tõmbas läheneva hordi ees mõõga tupest. Tema hõbedane turvis helkis hetkeks nagu tumepunasesse väävelhappesse visatud fooliumitükk ning haihtus siis.

Konstantinoopoli langemise ajaloolist tähtsust ei mõistetud veel pikki aastaid. Enamiku inimeste arvates tähistas see üksnes Rooma impeeriumi viimast hingetõmmet. Bütsants oli tuhande aasta pikkune roobas Vana-Rooma vankrirataste järel, ning ehkki ta oli mõnda aega hiilgust nautinud, oli ta viimaks siiski aurustunud nagu veeplekk lõõskava päikese käes. Kunagi ammu olid ka vanad roomlased oma hunnitutes termides vilet lasknud ja arvanud, et nende impeerium kestab igavesti, just nagu see graniit, millest olid tehtud nonde basseinate seinad, kus nad ligunesid.

Ükski pidusöök ei kesta igavesti. Kõik lõpeb kord. Kõik.

Kriisiajastu, 1. aasta.

Võimalus eluks

Yang Dong tahtis end päästa, kuid teadis, et erilist lootust selleks pole.

Ta seisis juhtimiskeskuse ülemise korruse rõdul ja seiras peatatud osakestekiirendit. Sealt, kus ta viibis, oli põrgutit näha kogu selle kahekümnekilomeetrise läbimõõdu ulatuses. Erinevalt tavapärasest praktikast ei paiknenud põrguti sõõr mitte maaluses tunnelis, vaid oli paigutatud maapealsesse betoontorru. Loojuvas päikeses nägi rajatis välja nagu hiigelsuur punkt lause lõpus.*

Mis lause sellega lõpeb? Loodetavasti üksnes füüsika.

Kunagi oli Yang Dong uskunud, et ehkki elu ja maailm võivad olla inetud, on mikro- ja makromaailmade piiridel kõik harmooniline ja kaunis. Igapäevaelu maailm oli vaid süvareaalsuse täiusliku

* Hiina keeles näeb punkt välja nii: 。

ookeani pinnal hõljuv vaht. Nüüd aga tundus, et igapäevane maailm on kaunis kest: mikroreaalsused, mida ta hõlmas, ning makroreaalsused, mis hõlmasid teda, olid palju inetumad ja kaootilisemad.

Liiga hirmsad.

Oleks olnud parem, kui ta oleks osanud lakata sedasorti asjadele mõtlemast. Ta oleks võinud valida karjääri, mil pole füüsikaga midagi pistmist, abielluda, saada lapsed ning elada rahulikku ja rahuküllast elu nagu loendamatu hulk teisi inimesi. Temale oleks selline elu olnud muidugi vaid pool elu.

Üks asi häiris Yang Dongi veel. Ema. Ta oli kogemata avastanud, et ema arvutisse olid saabunud mingid tugevalt krüpteeritud sõnumid. See tekitas temas suurt uudishimu.

Nagu paljud teisedki vanurid, polnud ka Yangi ema veebi või omaenda arvuti asjadega põhjalikult tuttav ning ta oli lahti krüptitud dokumendid üksnes kustutanud, selle asemel et need digitaalselt purustada. Ema ei teadnud sedagi, et isegi kui ta oleks ka kõvaketta ära vormindanud, oleks neid andmeid olnud võimalik kerge vaevaga taastada.

Esimest korda elus hoidis Yang Dong ema eest midagi salajas ja taastas kustutatud dokumentides peituvat info. Tal läks taastatud info läbi lugemiseks mitu päeva ja niimoodi saigi ta teada Trisolarise maailma olemasolust ning maaväliste olendite ja tema ema ühisest saladusest.

Yang Dong oli täiesti rabatud. Ema, kes oli talle eluaeg toeks olnud, osutus hoopis kellekski, keda ta üldse ei tundnud, inimeseks, kellest ta poleks osanud arvata, et selliseid maailmas olemas on. Ta ei sõandanud emalt aru pärida, ei oleks kunagi tihanud seda teha, kuna sel hetkel, kui ta oleks seda küsinud, oleks ema ta peas lõplikult ja tagasipöördumatult teiseks muutunud. Paremini oli teeselda, et ema on ikka seesama inimene, keda ta on eluaeg tundnud, ning elada endistviisi edasi. Temale oleks selline elu olnud muidugi vaid pool elu.

Kas elu vaid poolikult elada oligi üldse nii halb? Niipalju, kui tema aru sai, elas suur osa inimesi ümberringi poolikuid elusid. Kuni inimene oskas hästi unustada ja kohanduda, oli poolikut elu võimalik elada rahuloleva ja isegi õnnelikuna.

Kui aga füüsika lõpp ja ema saladus kokku panna, moodustasid need üheskoos tervikliku elu. Mis talle üldse veel järele oli jäänud?

Yang Dong nõjatus rõdupiirdele ja vaatas all haigutavasse sügavikku, mis mõjus ühtviisi hirmutavalt ja kütkestavalt. Ta tundis, kuidas piire värisema hakkas, kui ta suurema raskusega sinna peale vajus, ja ta astus tagasi, justkui oleks elektrilöögi saanud. Ta ei tihanud enam rõdule jääda ning pööras ümber ja läks terminalituppa tagasi.

Siin hoidis keskus superarvuti terminale, millega analüüsiti põrgutist saadud andmeid. Mõne päeva eest olid kõik terminalid välja lülitatud, kuid nüüd olid mõned ka käima pandud. See lohutas Yang Dongi mõnevõrra, kuid ta teadis, et neil ei olnud enam osakeste kiirendiga midagi pistmist – suurarvuti oli teiste projektide käsutusse antud.

Toas oli vaid üks noormees, kes tõusis püsti, kui Yang Dong sisse astus. Ta nägi oma paksude erkroheliste raamidega prillidega omapärane välja. Yang seletas, et tuli siia üksnes mõnedele isiklikele asjadele järele, kuid tema nime kuulnud, läks Roheprill elevile ning hakkas talle seletama, mis programm terminalides käib.

See oli Maa matemaatiline mudel. Erinevalt varasematest samalaadsetest projektidest oli selles mudelis kombineeritud tegureid bioloogia, geoloogia, astronoomia, atmosfääri- ja ookeaniteaduste ja muude teadusharude vallast ning eesmärk oli modelleerida Maa pinnamoe arengut minevikust tulevikku.

Roheprill juhtis ta tähelepanu paarile suurele ekraanile. Need ei kivanud mitte möödakerivaid arvutulpe ega graafikul roomavaid kõveraid, vaid ereda värviküllaseid pilte, otsekui oleksid mandreid ja ookeane kõrgelt ülevalt vaadanud. Roheprill tegi midagi hiirega

ning suumis mingeid kohti sisse ja näitas lähemalt jõevaateid või mõnda puusalu.

Yang Dong tundis looduse hingust hoovamas paika, kus kunagi andsid tooni abstraktsed arvud ja teooriad. Tal oli tunne, nagu oleks ta mingitest kütketest pääsemas.

Kui Roheprill oli oma seletamised ära seletanud, võttis Yang Dong oma asjad, jättis viisakalt hüvasti ja pöördus minekule. Ta tajus Roheprilli endale järele vaatamas, kuid oli harjunud, et mehed niimoodi käituvad, ning selmet lasta sel end häirida, tundis ta sellest hoopis turgutust nagu päikesevalgusest talvel. Ühtäkki valdas teda soov teistega suhelda. Ta pöördus Roheprilli poole.

„Kas sa jumalat usud?“

Yang Dong oli omaenda küsimusest jahmunud. Kui aga vaadata, mis mudel terminalidelt paistis, polnud see küsimus päris kohatu. Ta tundis mõningast kergendust.

Ka Roheprill oli rabatud ning tal vajus suu üsna tükiks ajaks ammuli, enne kui ta ettevaatlikult küsis: „Mis mõttes jumalat?“

„Lihtsalt jumalat.“ See kõikevaldav kurnatus oli tagasi. Yang Dongil polnud jaksu pikemalt seletada.

„Ei usu.“

Yang osutas suurtele ekraanidele. „Kuid elu saab eksisteerida vaid väga kitsalt piiritletud füüsiliste parameetritega keskkonnas. Võtkem näiteks vesi: see saab eksisteerida üksnes väga kitsas temperatuurivahemikus. Kui universumit tervikuna vaadelda, on see veelgi silmatorkavam: olnuks Suure Paugu parameetrid kasvõi miljardiku teistsugused olnud, poleks tekkinud raskeid elemente ja seega ka elu. Kas see pole mitte märk mõistuslikust kujundamisest?“

Roheprill raputas pead. „Suurest Paugust ma nii palju ei tea, et selle kohta sõna võtta, aga Maa keskkonna koha pealt sa küll eksid. Maal küll tekkis elu, kuid elu on ka Maad muutnud. Meie planeedi praegune keskkond on nende kahe omavahelise

vastasmõju tulemus. “ Ta haaras hiire ja hakkas klõpsima. „Teeme ühe simulatsiooni.“

Ta avas ühel suurel ekraanil juhtpaneeli, mis kujutas endast tihedalt arve täis akent. Ta võttis ühest lahtrist ülemises servas linnukese ära ning kõik väljad muutusid halliks. „Võtame „elu“ juurest linnukese ära ja vaatame, kuidas Maa oleks ilma selleta arenenud. Ma teen ülevaatliku simulatsiooni, et arvutustele ülemäära aega ei kuluku.“

Yang Dong heitis pilgu teisele terminalile ja nägi, et superarvuti töötas täie võimsusega. Sedasorti masin tarbis niisama palju elektrit kui mõni väike linn, kuid ta ei palunud Roheprillil asja katki jätta.

Suurele ekraanile ilmus äsja tekkinud planeet. Selle pind hõõgus endiselt tulikumalt nagu otse ahjust võetud süsi. Möödusid geoloogilised ajastud ning planeet jahtus vähehaaval maha. Pinna värvus ja mustrid muutusid aeglaselt ja hüpnootiliselt. Mõne minuti pärast oli ekraanil oranž planeet, mis tähistas simulatsiooni lõppu.

„Arvutused olid tehtud kõige laiemas laastus, täpsemateks arvutusteks kulub enam kui kuu.“ Roheprill liigutas hiirt ja suurendas vaadet planeedi pinnale. Üle ekraani liikus suur kõrb, kobar kummalise kujuga mäetippe, mis meenutasid hiiglaslikke sambaid, põhjatu riftiorg ning sõõrikujuline lohk, mis nägi välja nagu kraater.

„Mis see on?“ küsis segaduses Yang Dong.

„Maa. Ilma eluta näeks Maa praegu selline välja.“

„Aga ... kus on ookeanid?“

„Ookeane pole. Jõgesid pole samuti. Kogu maapind on kuiv.“

„Kas sa tahad öelda, et ilma eluta vedelat vett maakeral ei eksisteeriks?“

„Tegelikkus oleks tõenäoliselt veelgi jahmatavam. Lõppude lõpuks on see vaid ülevaatlik simulatsioon, aga vähemalt on näha, mil määral on elu mõjutanud seda, milline Maa praegu on.“

„Kuid ...“

„Kas sa arvad, et elu on vaid mingi habras, õhuke ja pehme kest, mis on planeedi pinna külge klammerdunud?“

„Pole siis või?“

„Siis oled sa jätnud kahe silma vahele selle, kui võimas on aeg. Kui sipelgakoloonia aina riisiterasuurusi mügarikke tassib, suudavad nad miljardi aastaga terve Taishani minema vedada*. Kui elule ainult aega anda, on see tugevam kui metall ja kivi ning võimsam kui taifuunid ja vulkaanid.“

„Aga mägede teke sõltub geoloogilistest jõududest!“

„Mitte tingimata. Elu ei pruugi ehk suuta mägesid kergitada, kuid võib muuta mäeahelike paiknemist. Oletagem, et on kolm mäge, millest kaht katab taimkate. Ilma taimkatteta mägi on peagi erosiooni tõttu maatasa. „Peagi“ tähendab siin mõnd miljonit aastat, mis geoloogilises mõttes on üksainus silmapilk.“

„Aga kuidas siis ookeanid kadusid?“

„Selleks tuleb simulatsiooni logisid uurida, mis oleks üks suur ettevõtmine. Mul on aga üsna hea pakkumine: nii taimedel, loomadel kui ka bakteritel on meie atmosfääri praeguse koostise tekkes oluline roll. Ilma eluta oleks atmosfäär väga teistsugune. On võimalik, et selline atmosfäär ei oleks võimeline maakera pinda päikese- tuulte ja ultraviolettkiirguse eest kaitsma ning ookeanid aurustuksid. Kasvuhooaeg mõneks muutuks Maa atmosfäär Veenuse oma koopiaks ning seejärel imbuks veeaur ajapikku kosmosesse. Mõne miljardi aastaga oleks Maa kuiv.“

Yang Dong ei öelnud midagi ning silmitses toda kollast planeedikesta.

„Seega on Maa, kus me elame, kodu, mille elu on ise endale rajanud. Jumalaga pole sel midagi pistmist.“ Roheprill ajas käed laiali, nagu püüaks suurt ekraani kallistada, ise ilmselgelt oma etteastega rahul.

* Mägi Ida-Hiinas Shandongi provintsis, kõrgus 1532 m.

Yang Dong ei olnud tegelikult sedasorti asjade üle arutlemise meeleolus, kuid tol hetkel, mil Roheprill juhtpaneelil elu eest linnukese ära võttis, turgatas talle pähe üks mõte. Ta esitas selle hirmuäratava küsimuse:

„Aga universum?“

„Mis universumiga on?“

„Kui me kasutaksime samasugust matemaatilist mudelit terve universumi simuleerimiseks ning võtaks alguses elu eest linnukese ära, siis milline näeks universum välja?“

Roheprill mõtles hetke. „See näeks samasugune välja. Kui ma rääkisin elu mõjust keskkonnale, oli see kõik piiritletud Maaga. Kui aga universumist rääkida, siis elu on tõenäoliselt erakordselt haruldane ning selle mõju universumi arengule võib ignoreerida.“

Yang Dong hoidis keele hammaste taga. Ta jättis taas hüvasti ning püüdis esile manada tänulikku naeratust. Ta lahkus hoonest ning tõstis pilgu tähtedest tulvil öötaevasse.

EMA saladokumentidest oli ta teada saanud, et elu polegi universumis nii haruldane. Universum lausa kihas elust.

Mil määral on elu universumit muutnud?

Õõvalaine ähvardas teda enda alla matta.

Ta teadis, et iseend ta enam päästa ei saa. Ta püüdis lakata mõtlemast, püüdis mõtete asemele kujutleda musta tühjust, kuid üks küsimus jäi talle alateadvusse jonnakalt kummitama.

Kas loodus üldse on loomulik?